

**МӨНГӨН УСНЫ ХОР ХӨНӨӨЛ,
ХОЛБОГДОХ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**
Damage of mercury (hg) related legal regulations

Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүгийн цагдаагийн
хэлтсийн нэгдүгээр тасгийн дарга, цагдаагийн
хошууч, докторант Я.Билэгдэмбэрэл

Chairman of the first compartment of criminal department
of the ecological police service Ya.Bilegdemberel (police
major, doctoral student)

Товч утга: Химийн хорт, аюултай бодис, мөнгөн ус илэрсэн үед хэргийн газрын үзлэгт оролцогчид, тухайн орчинд байгаа иргэдийн аюулгүй байдлыг хангах, хураан авсан химийн бодисыг аюулгүй тээвэрлэх, түр хугацаанд хадгалж байгаа байдлыг судлан үзсэн болно.

Briefing: When toxic, safe chemicals and mercury are found the participants of an inspection of a crime scene shall ensure the safety of the citizens in the area and should transport confiscated chemicals safely. The safe transport of chemicals was investigated.

Түлхүүр үг: Аюулгүй байдал, аюултай бодис, байгаль орчин, химийн хорт бодис, хортой нөлөөлөл.

Keywords: Safety, hazardous Substances, environment, toxic chemicals, harmful impacts.

Шинжлэх ухаан, технологи хурдацтай хөгжиж буй өнөө үед химийн хорт, аюултай бодисын нэр төрөл, хэрэгцээ шаардлага жилээс жилд өсөн нэмэгдэхийн хэрээр байгаль орчин бохирдох, хүний эрүүл мэндэд хор, хөнөөл учруулах тохиолдол харьцангуй ихээр гарах болсон. Химийн хорт бодист арьс үрэвсүүлэгч, нүдийг хүчтэй гэмтээгч ба цочроогч бодис, амьсгалын зам болон арьс цочроогч бодис, үр удамд нөлөөлөгч бодис, хавдар үүсгэгч бодис, нөхөн үржихүйд хортой бодис, нэг удаагийн нөлөөллөөр тодорхой эрхтэн системийг хордуулагч бодис, олон удаагийн давтамжит нөлөөллөөр тодохой эрхтэн системийг хордуулдаг бодис, амьсгалахад, усан орчинд болон озоны давхаргад хортой бодисууд хамаардаг бол химийн аюултай бодист тэсрэмтгий, шатамхай, аэрозол, исэлдүүлэгч хий, даралтат савласан хий зэрэг бодисууд багтдаг.¹

Химийн хорт, аюултай бодисын орчиндоо үзүүлэх нөлөөлөл харьцангуй их, хамрах цар хүрээ өргөн, учрах эрсдлийн хэмжээг урьдчилан тооцоолох боломжгүй байдлаас гадна байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд ямар их хор хөнөөл учруулдаг болох нь тодорхой байна.

Хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг, тэр дундаа химийн хорт, аюултай бодисыг эргэлтэд оруулах гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн ойлголт, бүрэлдэхүүний шинж талаас нь академич С.Нарангэрэл², доктор (Sc.D) С.Жанцан³, Ж.Болбаатар⁴, доктор (Ph.D),

¹ Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, Эрүүл мэнд, спортын сайдын 2015 оны 10 дугаар сарын 8-ны өдрийн А/356/396 дугаар хамтарсан тушаалын нэгдүгээр хавсралт.

² С.Нарангэрэл. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. УБ. 1998.

³ С.Жанцан. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй (схемчилсэн тайлбар, зүйлчлэлийн асуудал) УБ. 2004., Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй (тусгай анги) УБ. 2003.

⁴ Ж.Болдбаатар. Эрүүгийн эрх зүй. (ерөнхий ба тусгай анги). УБ. 2016.

Н.Баатаржав⁵, Т.Сэнгэдорж⁶, С.Гантулга, Б.Энхболд⁷, судлаач Э.Хулан⁸, Ц.Ариунцэцэг⁹, А.Мясүрэн¹⁰, химийн хорт, аюултай бодисын талаас нь химийн шинжлэх ухааны доктор (Sc.D), Б.Жаргалсайхан¹¹, доктор (Ph.D), П.Чимэдцэрэн¹² нар олон тооны бүтээл туурвиж, эрдэм шинжилгээний эргэлтэд оруулсан боловч химийн хорт, аюултай бодис, тодруулбал, мөнгөн ус илэрсэн үед хэргийн газрын үзлэгт оролцогчид, тухайн орчинд байгаа иргэдийн аюулгүй байдлыг хангах талаар тусгайлан судалсан бүтээл хараахан гараагүй байна.

Бусад төрлийн химийн хорт, аюултай бодисуудтай харьцуулахад мөнгөн усыг уул уурхайн олборлолт хийхэд өргөн ашигладаг учир иргэдийн хэрэглээнд ихээр нэвтэрч, танигдсан бодис гэж хэлэхэд болно. Мөнгөн ус /Hg/ гэсэн тэмдэглэгээтэй энэ бодис химийн үелэх системийн 80 дахь элемент. Хүний эрүүл мэнд, амь насанд маш аюултай. Анх алт угаах зориулалтаар 1550 онд Африкт ашиглаж эхэлсэн байна.

Мөнгөн ус нь тасалгааны температурт шингэн байдаг цорын ганц металл бөгөөд металлтай нэгдэж амальгам үүсгэдэг ба энэ шинж чанарыг ашиглан, уул уурхайн салбарт хүдрээс металлыг ялгаж авахад хэрэглэдэг. Мөнгөн усны уур нь маш хортой бөгөөд амьсгалын замын эрхтнүүдийг гэмтээдэг байна. Хүний биед орсон тохиолдолд амьсгал давчдуулж, амьсгалахад хүнд болох, толгой өвдөх, булчин татах, цуллаг эрхтнүүд, тэр тусмаа элгэнд хуримтлагдаж гэмтээх, хорт хавдар үүсгэх зэрэг аюултай байдгийг анагаахын шинжлэх ухаан тогтоожээ. Мөн арьс, салстад хүрсэн тохиолдолд түлж, шархлуулах, арьсаар нэвчиж хүний биед орох аюултай.

Мөнгөн ус нь байгаль дээр:

- Металл буюу элемент;
- Органик бус;
- Органик гэсэн 3 хэлбэрт оршдог.

Японы Кюшү арлын Минамата хотод үйл ажиллагаа явуулдаг “Чисо” групп химийн үйлдвэр хог хаягдлаа далай руу хаядаг байснаас тэнд амьдарч, далайгаас хоол хүнсээ залгуулдаг байсан олон мянган япон иргэн 1956 онд мөнгөн усанд хордож амь насаа алдсан харамсалтай түүх бий. Минамата гэж нэрлэгдсэн уг өвчин нь метилийн мөнгөн уснаас үүдэлтэй, төв мэдрэлийн системийг эмгэгшүүлж, генийг гэмтээн удамшдаг хорт, аюулт өвчин юм. Мөнгөн усны хордлого авсан эхчүүдээс төрөлхийн ургийн гажигтай хүүхдүүд төрж, уг хор хохирол хэдэн арван жил үргэлжилж, өдгөө ч Японы Засгийн газраас нөхөн олговор олгосоор байна.

Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвөөс 2016-2018 онд төрөхийн өмнөх үеийн мөнгөн усны өртөлтийг тодорхойлох судалгааг Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар, Мандал сумдын 2016 оны 7-11 сарын хооронд төрсөн нийт 265 эхэд хийжээ. Судалгаагаар

⁵ Н.Баатаржав нар. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн тусгай анги. УБ. 2012.

⁶ Т.Сэнгэдорж. Байгаль орчныг хамгаалах эрх зүйн асуудал, уламжлал шинэчлэл. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 1994

⁷ С.Гантулга, Б.Энхболд. Эрүүгийн эрх зүй: тусгай анги (Сурах бичиг). УБ. 2018., С.Гантулга. Хүн худалдаалах гэмт хэргийг эрүүгийн тагнуулын ажлаар урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх ажиллагаа. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2015.

⁸ Э.Хулан. Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн шинж. Хууль зүйн магистрын зэрэг горилсон бүтээл. Дотоод хэргийн их сургууль. 2020.

⁹ Ц.Ариунцэцэг. Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүй, криминологийн зарим асуудал. Магистрын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2006.

¹⁰ А.Мясүрэн. Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль, тогтоомж зөрчих гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүй, криминологи шинж. Магистрын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2013.

¹¹ Б.Жаргалсайхан. Химийн бодисын найрлага. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2009

¹² П.Чимэдцэрэн. Химийн хорт бодисоос үүсэх эрсдэл, түүнийг бууруулах арга зам. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2018.

эхчүүдийн биологийн дээж дэх мөнгөн усны агууламж бага гарсан байна. Гэхдээ дөрвөн эхийн шээсэнд, нэг эхийн хүйн цусанд мөнгөн усны агууламж Германы хүний биомониторонгийн зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс өндөр гарсан байна.¹³

Тус төвөөс 2014 онд мөнгөн усгүй технологи ашигладаг бичил уурхай эрхлэгчдийн дунд мөнгөн усны нөлөөллийн судалгаа хийжээ. Судалгаанд мөнгөн усгүй технологи ашигладаг баяжуулах цех, нөхөрлөлийн зохион байгуулалтад орсон 33 бичил уурхай, нөхөрлөлийн 147 бичил уурхай эрхлэгчдийг хамруулахад 7 хүн мөнгөн усны архаг хордлоготой болох нь тогтоогджээ.

Судалгааны явцын турш оролцогчдын цус болон шээсэнд хийсэн шинжилгээгээр 20-30 хувьд нь мөнгөн усны агууламж өндөр гарсан байна. Тэгэхээр, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй уул уурхайн компани, хайгуул, олборлолт явуулдаг аж ахуйн нэгж, хувь хүмүүсийн хууль бус үйл ажиллагааны үр дүнд мөнгөн усанд хордох явдал иргэдийн дунд цөөнгүй гарч байгаа болох нь батлагдаж байна. Тиймээс мөнгөн усны ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалтын боловсронгуй болгох шаардлагын хүрээнд, энэ төрлийн химийн хорт бодисын талаарх Монгол Улсын хэмжээнд хэрэглэгдэж буй эрх зүйн зохицуулалтын талаар авч үзэх хэрэгтэй юм.

Хэдийгээр Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй” гэж заасан боловч, уг заалт нь сүүлийн жилүүдэд үйлдвэржилт, уул уурхайн олборлолт, хүн амын төвлөрөл зэрэгтэй холбоотойгоор зөрчигдөх тохиолдол гарах болсон. Монгол Улсад 1961 онд Шинжлэх ухааны Академи байгуулагдаж, байгаль шинжлэлийн хүрээлэнгүүдэд химийн хорт, аюултай бодисыг бага хэмжээгээр хэрэглэж эхэлсэн.

1970 оноос эхлэн газар тариалангийн салбарт ургацын гарцыг нэмэгдүүлэх, болцыг түргэсгэхэд, 1990 оноос эхлэн зах зээлийн харилцаанд шилжиж, байгалийн нөөц баялаг, ашигт малтмалыг олборлоход химийн бодисыг ашиглаж эхэлсэн байдаг.¹⁴ Гэвч химийн хорт, аюултай бодисын хэрэглээ нэмэгдэхийн хэрээр, тэдгээрийн хууль бус хэрэглээ өсөж, хяналтгүй байдал үүсэх эрсдэл өссөөр байна.

2006 онд баталсан “Химийн хорт, аюултай бодисын тухай” хуульд, химийн бодисыг хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, мал амьтанд үзүүлэх нөлөөллөөр нь хортой ба аюултай гэж ангилахаар заасан. “Химийн хорт бодис” гэж хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, мал амьтанд хортой нөлөө үзүүлэх, улмаар үхэл, мөхөлд хүргэх үйлчилгээтэй химийн бодис, тэдгээрийн нэгдлийг, “Химийн аюултай бодис” гэж тэсрэмтгий, шатамхай, идэмхий, исэлдүүлэгч, цочромтгой шинж чанартай химийн бодис, тэдгээрийн нэгдлийг, “Хориглосон химийн бодис” гэж Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хэрэглэхийг хориглосон химийн хорт ба аюултай бодис, тэдгээрийн нэгдлийг, “Хязгаарласан химийн бодис” гэж зөвхөн зөвшөөрсөн газарт, заасан зориулалт, хэмжээ, технологийн дагуу тодорхой хяналтын дор хэрэглэхийг зөвшөөрсөн химийн хорт ба аюултай бодис, тэдгээрийн нэгдлийг, “Химийн хорт болон аюултай бодисын хаягдал” гэж олон улсын гэрээгээр ашиглахыг хориглосон химийн хорт болон аюултай бодис, түүнчлэн хадгалах, ашиглах хугацаа дууссан буюу чанарын шаардлага хангахгүй болсон, тэрчлэн нэр томъёо, ашиглах хугацаа тодорхойгүй химийн хорт ба аюултай бодис, тэдгээрийн үлдэгдэл болон сав, баглаа боодлыг хэлнэ¹⁵ гэж

¹³ Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн Орчны эрүүл ахуй, хор судлалын лабораторийн химич Д.Баатарцолтой хийсэн ярилцлага. News.mn сайт.

¹⁴ Э.Хулан. Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бусаар эргэлтэд оруулах гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн шинж. УБ. 2020 он. 1 дэх тал.

¹⁵ Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем. <https://legalinfo.mn/mn/detail/526>.

тодорхой заажээ. Эдгээр тодорхойлолтод багтах, хор аюулын хэмжээ өндөртэй бодисуудын тоонд мөнгөн ус орох бөгөөд, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас хүний эрүүл мэндэд хор уршиг үзүүлдэг химийн бодисын эхний 10-т мөнгөн усыг багтаасан явдал нь тохиолдлын зүйл биш юм.

Тийм ч учраас Монгол Улсын Засгийн газрын 2007 оны 95 дугаар тогтоолоор мөнгөн усыг хэрэглэхийг хориглосон химийн хорт болон аюултай бодисын жагсаалтад оруулж, Байгаль орчны сайдын 2008 оны 135 дугаар тушаалаар уул уурхайн үйлдвэрлэлд мөнгөн ус ашиглахыг хориглосон. Мөн “Мөнгөн усны тухай Минаматагийн конвенц”-ийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас 2013 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдөр баталсан бөгөөд, уг Конвенцид дэлхийн 92 улс орон нэгдэн орсон бол Монгол Улс 2015 оны 4 дүгээр сарын 30-ны өдөр нэгдэн орж, конвенцид заасан үүргээ хэрэгжүүлж байна.

Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бусаар эргэлтэд оруулах гэмт хэрэг гэдэг нь байгаль орчин, байгаль хамгаалах болон химийн хорт, аюултай бодисыг үйлдвэрлэх, хадгалах, хамгаалах, тээвэрлэх, ашиглах журамд гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр халдсан, Эрүүгийн хуулийн 24.3 дугаар зүйлд хуульчлан тодорхойлж, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан нийгэмд аюултай үйлдэл юм.¹⁶ Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 24 дүгээр бүлгийн 24.3 дугаар зүйлд “Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах” гэмт хэргийг хуульчилж, энэ төрлийн үйлдэл хийсэн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага оногдуулахаар заасан. Энэ зүйлийн 1 дүгээр хэсэгт “Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бусаар ашиглан үйл ажиллагаа явуулсан, улсын хилээр нэвтрүүлсэн, үйлдвэрлэсэн, хадгалсан, худалдсан, авсан, тээвэрлэсэн, бусдад дамжуулсан, зориулалтын бусаар ашигласан” гэсэн 9 төрлийн үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон.

Энэ зүйлийн 2, 3, 4 дэх хэсэгт:

- хүний эрүүл мэндэд хүнд хохирол учирсан, хүний амь нас хохирсон;
- их хэмжээний хохирол учирсан;
- хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн гэсэн 3 төрлийн хүндрүүлэх нөхцөлийг тус тус заасан.

Мөнгөн ус бол байгальд байдаг шингэн төлөвт, хүнд элемент. Харин хүний үйл ажиллагааны улмаас хүний амьдрах орчинд дэгдэж, биед орвол буцаж хэзээ ч гардаггүй учраас эрүүл мэндэд заналхийлдэг. Дээр дурдсанчлан мөнгөн усны хордлогод орох нэг эрсдэлт нөхцөл нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт бичил уурхай эрхлэгчид юм. Хэдийгээр мөнгөн усыг хил, гаалиар нэвтрүүлэхийг хориглож, хязгаарласан боловч, ямар нэгэн байдлаар ашигласаар байгаа нь анхаарал татаж байна.

Мөнгөн усыг хэрэглэж байгаа газруудын байршлыг тодорхойлох зорилгоор Экологийн цагдаагийн албаны Эрүүгийн цагдаагийн хэлтсийн 20 албан хаагчдын дунд судалгаа явуулахад:

- Чингэлтэй дүүргийн 3 дугаар хороонд байрлах “Урт цагаан” худалдааны гудамжинд “Алт авна, хайлна” гэсэн зар байрлуулсан газарт алтыг өндөр температурт хайлуулж, мөнгөн усыг ууршуулдаг тухай,
- Баянзүрх дүүргийн 14 дүгээр хорооны нутаг дэвсгэрт байрлах “Нарантуул” олон улсын худалдааны төвийн хойд хаалганы орчимд мөнгөн усыг жижиг шилэнд хийн, зарж борлуулдаг тухай,
- Сэлэнгэ, Төв, Өмнөговь аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаг алтны тээрмүүд шорооноос алт ялган авахдаа мөнгөн усыг ашигладаг тухай, эдгээр газруудад

¹⁶ С.Гантулга, Б.Энхболд. Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги (Сурах бичиг). УБ. 2018. 438 дахь тал

мөнгөн усыг хууль бусаар ашиглаж байж болзошгүй талаар мэдээлэл өгсөн юм. Мөн урьд өмнө мөнгөн ус ашиглаж байгаа хөрсөнд нь нэвтрэн үлдсэн байж болзошгүй газруудыг тогтоох зорилгоор Экологийн цагдаагийн албаны нутаг дэвсгэр хариуцсан албан хаагчдын мэдэгдсэнээр:

- 2020 оны 9 дүгээр сард Өмнөговь аймгийн Засаг даргын тамгын газар, аймгийн Цагдаагийн газартай хамтран, хариуцсан нутаг дэвсгэрт мөнгөн усны хууль бус хэрэглээ байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор шалгалт явуулж, Манлай суманд хуучин тээрэм ажиллаж байсан газрын хөрс, уснаас дээж авч, Байгаль орчны тогтвортой хөгжлийн зөвлөх үйлчилгээ үзүүлдэг “Эко трейд” компанийн итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжилгээ хийхэд, хөрснөөс мөнгөн ус илэрч байжээ.

- Сэлэнгэ аймгийн Баянгол сумын “Нарангийн гол” гэх газарт 2000-2003 онд Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын иргэд 5 газарт, 2008 онд “Капитал ресурс” ХХК, 2010-2011 онд “Жамп алт” ХХК тус тус тээрэм ажиллуулж, мөнгөн ус ашиглан алтны олборлолт явуулж хөрсийг бохирдуулж байжээ. Монгол Улсын Засгийн газар, Бүгд Найрамдах Чех Улсын Засгийн газартай хамтран 2008 онд хэрэгжүүлсэн төслийн хүрээнд “Нарангийн гол” гэх газраас мөнгөн усаар бохирлогдсон шороог зөөж, “Бортолгой” гэх газарт булж, хорыг саармагжуулах арга хэмжээ авч байжээ. Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газраас 2020 оны 5 дугаар сард уг байршил бүхий газрын 5 цэгээс дээж авч шинжилгээ хийж үзэхэд, мөнгөн усны хэмжээ их гарсан байна. Өмнөговь, Сэлэнгэ, Төв аймгийн нутаг дэвсгэрт ашиглаж байсан мөнгөн ус нь хөрс, усанд нэвтрэн үлдсэн байна. Харин Чингэлтэй дүүргийн 3 дугаар хорооны нутаг дэвсгэрт байрлах “Урт цагаан” худалдааны гудамж, Баянзүрх дүүргийн 14 дүгээр хорооны нутаг дэвсгэр “Нарантуул” олон улсын худалдааны төвийн алт худалдан авдаг ченжүүд, Дорноговь, Төв, Сэлэнгэ аймгийн нутаг дэвсгэрт байрлах тээрэм ажиллуулдаг иргэд мөнгөн ус хэрэглэдэг байж болзошгүй гэж үзэхээр байна.

Тэгэхээр, мөнгөн усны хүн ам, байгаль орчинд үзүүлэх хор хөнөөл үлэмж их атал, уг бодисын хууль бус ашиглалтад хяналт тавьж, цаашдын тархацыг зогсоон, хүн амын эрүүл мэнд, байгаль орчныг хамгаалахад чиглэсэн төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны үр дүн хангалтгүй байгаа болохыг анхаарч, химийн хорт, аюултай бодистой харьцах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааг сайжруулах шаардлагатай байна.

Дүгнэлт

Химийн хорт, аюултай бодис нь байгаль орчин, хүний биед үзүүлэх хортой нөлөөллийн хэмжээ маш ихтэй, байгалийн тэнцвэрт байдлыг алдагдуулах хэмжээний хор хөнөөлтэй учир, энэ төрлийн бодис илэрсэн газарт хийх үзлэгийн үед эрүүл ахуй, аюулгүй байдлыг хангах зайлшгүй шаардлагатай байна. Химийн хорт бодис, тэр дундаа мөнгөн ус нь олон улсын жишигт нийцсэн, агаарт тархалтаас бүрэн хамгаалсан, зориулалтын саванд хийгээгүй тохиолдолд, орчиндоо шууд тархаж, хүний эрхтэн систем, амьсгалын замыг аажмаар хордуулдаг, аажмаар үхэлд хүргэх эрсдэлтэй бодис юм.

Монгол Улсын Эрүүгийн хууль болон бусад хуулиар химийн хорт, аюултай бодисын хэрэглээг хязгаарласан боловч, хууль бусаар мөнгөн ус ашиглах, байгаль орчин, хүн амын эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулах явдал буурахгүй байгаагаас гадна, мөнгөн усыг хууль бусаар ашиглах үйлдэлд тавих хяналт сул байна. Мөн химийн хорт, аюултай бодисын хууль бус эргэлт, ашиглалтыг хянах чиглэл бүхий төрийн албан байгууллагуудын харилцан уялдаа, хамтын ажиллагаа сайнгүй байгаа явдал нь химийн хорт, аюултай бодис,

тэр дундаа мөнгөн усны хууль бус эргэлтийг таслан зогсоох ажиллагааг үр дүнтэй явуулахад хүндрэл учруулж байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. А.Мяасүрэн. Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль, тогтоомж зөрчих гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүй, криминологи шинж. Магистрын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2013.
2. Б.Жаргалсайхан. Химийн бодисын найрлага. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2009.
3. Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, Эрүүл мэнд, спортын сайдын 2015 оны 10 дугаар сарын 8-ны өдрийн А/356/396 дугаар хамтарсан тушаалын нэгдүгээр хавсралт.
4. Ж.Болдбаатар. Эрүүгийн эрх зүй. (ерөнхий ба тусгай анги). УБ. 2016.
5. Н.Баатаржав нар. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн тусгай анги. УБ. 2012.
6. Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн Орчны эрүүл ахуй, хор судлалын лабораторийн химич Д.Баатарцолтой хийсэн ярилцлага. News.mn сайт.
7. П.Чимэдцэрэн. Химийн хорт бодисоос үүсэх эрсдэл, түүнийг бууруулах арга зам. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2018.
8. С.Гантулга, Б.Энхболд. Эрүүгийн эрх зүй: тусгай анги (Сурах бичиг). УБ. 2018.
9. С.Гантулга. Хүн худалдаалах гэмт хэргийг эрүүгийн тагнуулын ажлаар урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх ажиллагаа. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2015.
10. С.Жанцан. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй (схемчилсэн тайлбар, зүйлчлэлийн асуудал) УБ. 2004., Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй (тусгай анги) УБ. 2003.
11. С.Нарангэрэл. Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй. Тусгай анги. УБ. 1998.
12. Т.Сэнгэдорж. Байгаль орчныг хамгаалах эрх зүйн асуудал, уламжлал шинэчлэл. Докторын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 1994.
13. Ц.Ариунцэцэг. Байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүй, криминологийн зарим асуудал. Магистрын зэрэг горилсон бүтээл. УБ. 2006.
14. Э.Хулан. Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн шинж. Хууль зүйн магистрын зэрэг горилсон бүтээл. Дотоод хэргийн их сургууль. 2020.
15. Э.Хулан. Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бусаар эргэлтэд оруулах гэмт хэргийн эрүүгийн эрх зүйн шинж. УБ. 2020.
16. Эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем. <https://legalinfo.mn/mn/detail/526>.